

- правила і методи планування лісокористування повинні бути більш гнучкими та передбачливими;
- зрівноважити темпи зростання фонду оплати праці, обсягів реалізації продукції та витрат;
- збільшити питому вагу у собівартості продукції витрат на оплату праці;
- необхідно переглянути структуру витрат підприємств з метою об'єктивного можливого зменшення матеріальних й інших операційних витрат;
- активно використовувати нефінансові показники в системі управлінського обліку, тобто запровадити статистичний облік із використанням електронних носіїв і вести статистику для внутрішнього користування окремих підприємств, підрозділів підприємств;
- запровадити систему мотивації підвищення продуктивності роботи персоналу й ефективності управлінського обліку, в тому числі заохочення та покарання працівників;
- розвивати інші продуктивні види діяльності, які зможуть забезпечити стабілізацію дохідної частини та максимізації прибутку підприємств (наприклад: розвиток деревообробки, різних видів побічного користування лісу (збір і переробка березового соку, лікарських трав, ягід, грибів), виробництво деревного вугілля, розвиток тваринництва, бджільництва та туризму);
- переглянути та покращити систему підготовки та перепідготовки кадрів для лісової галузі;
- запровадити механізм та заходи для збалансування доходів і видатків держлісгоспів.

Запропоновані заходи створять більш сприятливі умови для покращення господарсько-фінансової діяльності держлісгоспів не тільки Закарпатської області, але й України.

УДК 338.246.2:336.13 *Доц. Т.В. Черничко, канд. екон. наук – Мукачівський технологічний інститут*

РОЛЬ ДЕРЖАВНИХ ВИТРАТ У СТИМУЛЮВАННІ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Проаналізовано теоретичні та практичні підходи стосовно застосування бюджетно-податкового регулювання як складової частини механізму державного регулювання економіки. В основу аналізу покладено не тільки економічні проблеми, а й соціальні, політичні, національні тощо.

Ключові слова: державне регулювання економіки, політика державних витрат, структура державних витрат.

Doc. T.V. Chernichko – Technological Institute of Mukachevo

The role of state expenses in stimulate to economic development

In article the theoretical and practical approaches concerning the application of the budget-fiscal regulation have been analyzed. Not only economical, but also social, political and national problems are assumed as a basis of the analysis.

Keywords: state expenses policy, state expenses structure, tax system.

Проблемі економічного обґрунтування ефективності бюджетно-податкового регулювання присвячені здебільшого зарубіжні наукові дослідження, причому питання розглядається в контексті макроекономічного аналізу. Біль-

шість вчених-економістів, аналізуючи досвід розвинутих країн, підкреслюють стимулюючий вплив бюджетно-податкового регулювання як однієї з форм державного регулювання економіки [1, 2].

Відомі економісти завжди виявляли глибокий інтерес до застосування бюджетно-податкового регулювання в практичній економічній політиці. Висвітлення цього питання є в працях Пола А. Семюелсона, Вільяма Д. Норгауза, Р. Дорнбуша, Стенлі Фішера, Мілтона Фрідмана, Франко Модільяні й Роберта Солоу, Джеймса Тобіна, А. Пігу, Артура Лафера. Вагомий внесок у дослідження сутності державного регулювання економіки та впливу бюджетно-податкового регулювання економіки зробив Дж. М. Кейнс.

Серед українських економістів (С.Д. Дзюбик, Г.Б. Лебеда, І. Лукінов, І.О. Луніна, І.В. Розпутенко) домінуючим є питання виявлення можливостей стимулювання економічного зростання за допомогою державних витрат. Особливої уваги потребують праці І.В. Розпутенко, в яких зібрано й узагальнено світовий досвід управління державними витратами, а також розкрито питання їх впливу на темпи економічного зростання.

Основною метою статті є дослідження й аналіз впливу державних витрат на прискорення темпів економічного розвитку в ринкових економіках та розроблення окремих пропозицій, спрямованих на вдосконалення бюджетно-податкового регулювання в Україні.

Протягом останніх десятиріч у країнах з розвинутою ринковою економікою спостерігається тенденція до зростання величини фінансових ресурсів, що перерозподіляються за допомогою системи державних фінансів.

Тенденція до зміни обсягів державних витрат вперше була передбачена у 1863 році німецьким економістом А. Вагнером і пізніше отримала назву "закону Вагнера" – закон про постійно зростаючу роль держави. За оцінкою Вагнера, поділ праці та зростання чисельності населення, необхідність вирішення багатьох соціальних проблем призведе до зростання державної діяльності та величини державних витрат на освіту, охорону здоров'я, соціальне забезпечення.

За своїми економічними характеристиками державні витрати поділяються на поточні та витрати розвитку. Поточні витрати – це статті розхідної частини бюджетів на фінансування підприємств, а також фінансування заходів щодо соціального захисту населення та інших заходів. Витрати розвитку – це фінансування інвестиційної та інноваційної діяльності, зокрема на фінансування структурної перебудови економіки, субвенції та інші витрати, пов'язані з розширенням відтворення.

У багатьох розвинутих країнах зростання частки ВВП, що перерозподіляється за допомогою фінансової системи, пов'язано саме зі зростанням частки соціальних видатків. Значні приватизаційні процеси, що проходили в багатьох країнах, призвели до звуження підприємницької діяльності держави та обмеження ролі держави як власника національних ресурсів. Іншими словами, розповсюджена в останні роки точка зору, що держава перешкоджає розвитку ринкових відносин в процесі виробництва національного багатства та про посилення державного втручання в економічне життя в багатьох кра-

їнах, не відповідає дійсності. Розширюється не виробнича, а соціальна функція держави.

Максимальний розмір трансфертних платежів є характерним для Швеції – 42 % ВВП, мінімальний – для Австралії та США (6,5 % та 9 % ВВП відповідно). Тобто спостерігається певний взаємозв'язок між розміром державних видатків в % від ВВП (Швеція – 58,5 % ВВП, США – 34,4 % ВВП, Австралія – 32,9 % ВВП) та соціальною функцією держави.

Дефіцит державного бюджету, тобто перевищення видаткової його частини над дохідною спостерігається майже в усіх цих країнах. Поряд з тим для них є характерними швидкі темпи економічного зростання (табл. 1).

Табл. 1. Приріст ВВП та стан державного бюджету країн з розвинутою ринковою економікою, 1998-2001 рр.

Країни	Приріст ВВП, %				Дефіцит (-), профіцит (+) бюджету, % ВВП			
	1998	1999	2000	2001	1998	1999	2000	2001
Франція	3,1	2,9	3,3	3,1	-2,9	-2,4	-1,8	-
Великобританія	2,6	2,2	3,0	2,5	-2,7	-2,0	2,7	-
США	4,3	4,2	5,0	1,3	0,8	1,0	2,4	2,6
Японія	-2,5	0,2	1,7	0,5	-7,1	-8,9	-8,5	-6,3
Італія	1,5	2,1	-	-	-2,6	-2,2	-	-
Німеччина	2,7	1,6	3,0	2,5	-2,4	-1,4	1,3	-2,6

Джерело: Дані за 1998-1999 роки: [3; с.93]. Дані за 2000-2001 роки: [4; с.69-78]; [5; с.79-89]; [6; с.90-98]; [7; с. 99-109]; [8; с. 109-118]

Скорочення дефіциту державного бюджету в 1999 р. у багатьох країнах з розвинутою економікою проходить на фоні уповільнення темпів економічного зростання (приріст ВВП в % до 1998 року). Таким чином, сам факт виникнення бюджетного дефіциту не завжди є негативним. Він може бути результатом діяльності уряду, який проводить стимулюючу бюджетно-податкову політику.

Якщо врахувати мультиплікативний ефект, то він також істотно відрізняється залежно від структури державних витрат. Найбільший мультиплікативний ефект притаманний приватним інвестиціям в основний капітал. Його розмір дорівнює в середньому 2,0-2,5. Державні інвестиції фактично не уступають приватним, а інколи можуть мати навіть більше значення.

Витрати на інвестування є капітальними витратами. Вони покращують стан інфраструктури, та значною мірою, стимулюють економічний розвиток. Частина витрат на інвестування проходить у вигляді експлуатаційних. Вони вигідні як в короткостроковому, так і довгостроковому плані, оскільки підвищують продуктивність праці та уповільнюють процес зношення матеріальних фондів. Друга частина витрат на інвестування – оперативні – відображають витрати, пов'язані зі закупівлею товарів та послуг (робочої сили, сировини та матеріалів) для одночасного виробництва суспільної продукції.

У випадку з інвестиційними витратами, вони виступають доповненням до приватних, тобто збільшують загальний сукупний попит. Але при цьому відбувається істотна зміна структури вкладень. Державні інвестиції спрямовуються, насамперед, у галузі виробничої та соціальної інфраструктури.

ри, що характеризуються значною капіталомісткістю, уповільненою швидкістю обігу капіталу та низькою рентабельністю. Загальновідомо, що інноваційна модель розвитку вимагає витрат на фінансування науки не менше 1,74 % ВВП. Країни, що характеризуються значними темпами економічного зростання, за рахунок інноваційного фактора відповідають цим вимогам.

Таким чином, при використанні державних витрат як інструменту бюджетно-податкового регулювання важливим є визначення структури і пріоритетності спрямування коштів бюджетів на розвиток економіки країни. Найбільш стимулюючий ефект має збільшення в структурі державних витрат частки капітальних інвестицій.

На основі проведеного аналізу можна зробити висновок, що за останні сорок років витрати, особливо в країнах Європи, зросли майже так само (% ВВП), як за останні сто попередніх років. Таке рішуче збільшення рівня державних видатків відображає загальносвітову тенденцію до посилення політичної та економічної ролі держави в сучасному суспільстві.

Але не стільки зростання абсолютного значення державних витрат сприяє економічному зростанню, скільки зміна їх структури. Для країн з розвинутою ринковою економікою характерним є зростання частини витрат на науку та розвиток сучасної технології, на інвестиційну та інноваційну діяльність. Після 80-х років, поступово і досить обережно, проходить скорочення асигнувань на оборону, які поступилися першим місцем іншим статтям.

Досить чітко позначилася тенденція посилення соціальної спрямованості бюджетів всіх країн. Соціальні трансферти держави в більшості країн світу становлять 50 % та більше від загальної кількості витратної частини бюджетів.

Цікавими є дослідження окремих економістів з цього питання. Зокрема, російський економіст А. Ілларіонов на підставі аналізу даних про розвиток економіки 88 найбільш багатих країн світу за період 1991-1996 рр. виявив аналогічну залежність між державними витратами та темпами економічного розвитку (табл. 2).

Отже, тенденція, що є характерною для економіки України, є подібною до тенденцій розвитку інших країн. Більш швидкі темпи приросту реального ВВП на душу населення можна пояснити глибиною економічної кризи в країні.

Табл. 2. Залежність між масштабами державної діяльності та темпами економічного розвитку [9; с. 34] (в % до ВВП)

Державні витрати	Менше 17	17-25	25-35	35-45
Середньорічний приріст ВВП на душу населення в розвинутих країнах	2,4	1,4	0,9	0,8
Середньорічний приріст ВВП на душу населення в Україні*	16,48	12,26	2,75	-7,82

*Розрахунки автора

Важливим є досягнення відповідності між визначеними темпами економічного розвитку та розміром державного втручання в економіку, оскільки саме державні витрати є впливовим фактором стимулювання економічного зростання. Причому маються на увазі темпи економічного розвитку на трива-

лому проміжку часу, до якого належать проміжки не менше 10 років. Так, наприклад, якщо використати відомі співвідношення фінансової математики, то для збільшення реального ВВП в n разів за 10 років необхідні щорічні темпи зростання ВВП:

$$\frac{\Delta Y}{Y} = (\sqrt[n]{10} - 1) \times 100\%$$

Це дає темпи зростання в 7,2 % – при збільшенні ВВП удвічі за 10 років, і темпи зростання в 11,6 % на рік – при збільшенні ВВП втричі. Отже, за умови щорічного зростання більш ніж на 7 %, економіка України досягне зростання ВВП 1990 р. лише 2010 р. (ВВП України в 2002 р. в % до ВВП 1990 р. – 49,4 %).

Для того, щоб досягти середньосвітового ВВП на душу населення в \$4000 при наявних \$860 (ВВП в розрахунку на душу населення в 2002 р. – 4576 грн.), необхідно збільшити його обсяг у 4,6 разів. Якщо вважати темпи розвитку економіки України такими, що дорівнюють 7,2 %, то досягнення середньосвітового сучасного рівня в \$4000 необхідно 22 роки ($m = \frac{\ln 4,6}{\ln 1,072} = 22$).

Навіть якщо враховувати наявність значного обсягу тіньового сектора економіки (за оцінками економістів тіньовий сектор практично дорівнює офіційному, досягаючи 30-50 % від загального обсягу ВВП), та визначити фактичний ВВП на душу населення \$1620, а темпи економічного розвитку визначити на рівні 7,2 % річних, то Україна досягне середньосвітового рівня за 13 років ($m = \ln 2,5 / \ln 1,072 = 13$).

Згідно з визначеною залежністю частка видатків бюджету в % до ВВП, що повинна забезпечувати зростання на рівні 7,0-7,5 % річних за умови незмінності підходів до формування доходів бюджету та за умови забезпечення його збалансованості, має перебувати в межах 24-25 % до ВВП. Це незначна частка порівняно з країнами з розвинутою ринковою економікою.

Проведений аналіз дає змогу аргументувати деякі пропозиції щодо поліпшення ситуації.

1. Потрібно змінити підходи щодо визначення стимулюючої та регулюючої функцій державних витрат. Важливим є збільшення частки витрат, в загальній їх сукупності, що мають "продуктивний" характер і пов'язані з розвитком пріоритетних галузей народного господарства та розвитком людського капіталу.

2. Першопочатково, протягом короткострокового періоду, доцільним є визначення і фіксація розміру державних витрат на рівні 25-26 % до ВВП. У подальшому, по мірі зростання розміру дохідної частини бюджету, можливим є збільшення їх розміру.

3. Необхідно чітко визначити пріоритети в політиці державних витрат, а не формувати їх структуру, виходячи з розміру запланованих доходів. Особливої уваги потребує аналіз ефективності державних витрат на підтримку галузей народного господарства.

На основі проведеного аналізу можна запропонувати в економічній політиці України деякі нововведення. Оскільки розмір приватних інвестицій

не відповідає тенденціям економічного розвитку країни, то доцільним є збільшення обсягів державних інвестицій в основний капітал.

Література

1. Casseli F., Esguivel G., Lefort F. Reopening the Convergence Debate: a New Look at Cross-Country Growth Empirics// Journal of Economic Growth. – 1996, № 1.
2. Olson M., Sarna N., Swamy A. Governance and Growth: a Simple Hypothesis Explaining Cross-Country Differences in Productivity Growth// Public Choice. – 2000. – Vol. 102. – P. 341-346.
3. Абакумов Д.А. Германия и Великобритания: некоторые аспекты введения единой европейской валюты// Вест. Моск. Ун-та. Сер. 6. Экономика. – 2001, № 2. – С. 84-94.
4. Закон України "Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку" № 1602-III від 23 березня 2000 р.// Відомості Верховної Ради України. – 2000, № 25.
5. Гутник В. Германия// Международная экономика и международные отношения. – 2001, № 8. – С. 79-89.
6. Островская Е. Франция// Международная экономика и международные отношения. – 2001, № 8. – С. 90-98.
7. Хесин Е. Великобритания// Международная экономика и международные отношения. – 2001, № 8. – С. 99-109.
8. Леонтьева Е. Япония// Международная экономика и международные отношения. – 2001, № 8. – С. 109-118.
9. Илларионов А. Критерии экономической безопасности// Вопросы экономики. – 1998, № 10. – С. 30-35.

УДК 303.725.001.11.316.276:504.03

Магістр А.В. Белякова;
доц. Л.Д. Загвойська, канд. екон. наук – УкрДЛТУ

ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДУ ПОНЯТІЙНО-КОГНІТИВНОГО КАРТУВАННЯ У СОЦІО-ЕКОНОМІЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

Розглянуто використання методу понятійно-когнітивного картування для виявлення уподобань зацікавлених груп щодо використання території регіонального ландшафтного парку "Знесіння" (РЛП "Знесіння"). Представлено результати соціо-економічного дослідження з використанням цього методу.

Ключові слова: метод понятійно-когнітивного картування, респондент, зацікавлені групи.

Master A.V. Belyakova; doc. L.D. Zahvoyska – USUFWT

The use of the conceptual content cognitive mapping method in socio-economic research

It is considered the sample of applying of the Conceptual Content Cognitive Mapping Method for revealing of stakeholders' preferences regarding the use of the Regional Landscape Park "Znesinnya" territory. It is performed the results of socio-economic survey with the use of this method.

Keywords: the Conceptual Content Cognitive Mapping Method, respondent, groups of stakeholders.

В умовах перехідної економіки особливо ретельного обґрунтування потребують рішення, які мають помітний вплив на якість довкілля, оскільки відомо, що ринкові ціни не відображають справжньої цінності природних ресурсів. Обґрунтованість рішень щодо їхнього менеджменту має виняткове значення, оскільки природні системи інертні, тож наслідки субоптимальних